

"Η ΑΜΟΙΒΗ ΚΑΙ Η ΠΟΙΝΗ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΓΩΓΗΣ"

Ως Υπεύθυνη του Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων της Δ.Δ.Ε. Κορινθίας και στο πλαίσιο της υλοποίησης του καθηκοντολογίου μας, ευρισκόμενοι στην καρδιά της ζωής της σχολικής κοινότητας, ερχόμαστε σε άμεση επαφή με το ζήτημα των αμοιβών ποινών και μάλιστα σε ένα πλαίσιο ευρύτερο της εφαρμογής της ως διδακτικής πρακτικής, συγκεκριμένα ως μέσο αγωγής.

Μία αναδρομή στο παρελθόν, ανεξαρτήτως χώρου και χρόνου, με μία εποπτική ματιά για τον τρόπο που οι άνθρωποι ασκούσαν την αγωγή, ατομικά ή θεσμοθετημένα, επιστημονικά ή εμπειρικά, θα μας βεβαίωσε για την παρουσία του συστήματος αμοιβών ή ποινών. Η διαπίστωση αυτή για τη διαχρονική της παρουσία, καθώς και η εμπειρική της επιβεβαίωση στη σημερινή σχολική καθημερινότητα, ήταν το έναυσμα για να ασχοληθούμε με το θέμα αυτό, προσφέροντας τις παρούσες σκέψεις για αξιοποίηση από τους εκπαιδευτικούς που ενδιαφέρονται για την ευρύτερη παιδαγωγική τους ενημέρωση, πέραν της ειδικότητάς τους.

Σκοπός μας είναι μέσω της βιβλιογραφικής επισκόπησης, να αντιληφθούμε σε αδρές γραμμές το θεωρητικό πλαίσιο του συστήματος αμοιβών-ποινών στην αγωγή. Προτάσσεται μία αναφορά στο πώς ορίζεται από τους ειδικούς η αγωγή, ενώ έπεται μία παράθεση των θέσεων κάποιων μελετητών πάνω στο υπό εξέταση θέμα. Ιδιαίτερη, πλην σύντομη αναφορά, γίνεται και στις θέσεις της θρησκευτικής αγωγής, εφόσον αυτή ανήκει στην ηθική αγωγή και η τελευταία αναγνωρίζεται γενικά ως το θεωρητικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσονται οι αμοιβές και οι ποινές.

Τελειώνουμε την παρουσίαση του θεματός μας κάνοντας ειδικότερη αναφορά στο ρόλο των αμοιβών και των ποινών στην αγωγή, τα είδη και τις προϋποθέσεις χορήγησής τους.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

1.1. Η Αγωγή. Ορισμός

Ευρισκόμενοι στο χώρο της Παιδαγωγικής Επιστήμης, ο όρος "Αγωγή" δεν έχει έναν κοινά αποδεκτό ορισμό. Η σχετικοποίηση αυτή του όρου αποδίδεται από μελετητές κυρίως στην ένταξη των δύο βασικών στοιχείων της Αγωγής, του ανθρώπου και της Κοινωνίας, στο διαρκώς μεταβαλλόμενο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο, στο οποίο αναπτύσσονται (Νάσαινας 2015). Επομένως πρόκειται για μία έννοια που το περιεχόμενό της διαφοροποιείται χρονικά, αλλά βέβαια παραμένει η κεντρική έννοια της αγωγής ως μίας διαδικασίας συνειδητής και προγραμματισμένης με στόχο την καθοδήγηση της νέας γενιάς (Νάσαινας 2015).

Ένας προτεινόμενος ορισμός για τον όρο 'αγωγή' από το Σ. Κρίβα (Σ. Κρίβα 2002) , όπως μας μεταφέρεται από το Γ. Νάσαινα είναι: "... υποδηλώνει τη σκόπιμη και προγραμματισμένη διαδικασία επίδρασης στο νέο άτομο (η αγωγή ως διαδικασία) αλλά και το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας (η αγωγή ως προϊόν αυτής της διαδικασίας). Μιλάμε επομένως για μια σκόπιμη αγωγή". (Νάσαινας, Γ., 2015).

1.2. Η αμοιβή και η ποινή ως μέσα αγωγής

Από τη στιγμή που είναι κοινά αποδεκτή η θέση της Παιδαγωγικής Ανθρωπολογίας πως ο άνθρωπος είναι "animal educandum", συνεπάγεται η δυνατότητα παροχής αγωγής στον άνθρωπο και επομένως και η χρησιμοποίηση κάποιων μέσων για την πραγματοποίηση της αγωγής (Δανασσής- Αφεντάκης,1985)

Κατά τον Ευρ. Κωνσταντόπουλο ως μέσα αγωγής και μάλιστα κατά σειρά χρονολογική και αξιολογική προτείνονται : Ο εθισμός, πρότυπο-παράδειγμα, παιχνίδι, εργασία, επίβλεψη, προσταγή, αμοιβή, ποινές, ψυχαγωγία. (Κωνσταντόπουλος,1959).

Όσον αφορά στην αιτιολόγηση από τον ανωτέρω μελετητή για την τοποθέτηση των δύο αυτών εννοιών ανάμεσα στα μέσα αγωγής παρατηρείται το εξής. Όσον αφορά την αμοιβή τη συνδέει με την ηδονή και γενικότερα την ευχαρίστηση ως μία από τις ισχυρότερες ορμές του ανθρώπου. Συγκεκριμένα πρόκειται για την ορμή για αναγνώριση της αξίας μας ή όπως την ονομάζει την "ορμή για εξουσία και επιβολή" (Κωνσταντόπουλος, 1959 σ. 112)

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, πάντα για τον ίδιο μελετητή, η συναρίθμηση της ποινής στα μέσα αγωγής, εφόσον αυτή βρίσκεται ψυχολογικά- βιολογικά στον αντίποδα της αμοιβής. Πρόκειται ουσιαστικά για μία εξωτερική επέμβαση κατά του ανθρώπινου εγώ. (Κωνσταντόπουλος, 1959).

Ένας άλλος σύγχρονος ερευνητής ο Η. Ματσαγγούρας εντάσσει το σύστημα αμοιβών και ποινών στη μεθοδολογία του παραδοσιακού τρόπου ηθικής διαπαιδαγώγησης (Ματσαγγούρας 1999, σ.353). Επίσης συμπεριλαμβάνει τις συγκεκριμένες έννοιες στα μέσα ενθάρρυνσης και αποθάρρυνσης αντίστοιχα της μαθητικής συμπεριφοράς.(Ματσαγγούρας 1999, σ.221).

Μεταφερόμενοι λίγο παλαιότερα χρονικά και σε άλλο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο , αυτό του υπαρκτού σοσιαλισμού, ο Σ. Μακαρένκο θα εντάξει τις αμοιβές και τις ποινές στην ευρύτερη φιλοσοφία του για την Πειθαρχία, η οποία στο σοσιαλιστικό κόμμα δεν είναι μέσο μόρφωσης, αλλά αποτέλεσμα μόρφωσης. Τοποθετημένη πολύ ψηλά σαν μορφωτικό αγαθό η πειθαρχία έχει σαν στάδιά της την προσέλευση, τον εξαναγκασμό και τις απειλές(Παπάς, 1996).

Παρατιθέμενες οι θέσεις αυτές του Μακαρένκο από τον Παπά (Παπάς, 1996), εντάσσουν τις αμοιβές στους τρόπους προσέλευσης, τον εξαναγκασμό τον προσδιορίζουν ως ηθικό και όχι σωματικό , έτσι ώστε να κάνει το ίδιο το παιδί να θέλει τον επιδιωκόμενο στόχο και τελικά οι απειλές που "είναι η καλύτερη έκφραση του εξαναγκασμού" (Παπάς Αθ., 1996, σ.65). Οι δε

τιμωρίες "...χρειάζονται και δεν πρέπει να αποφεύγονται από ψευτορομαντισμό παιδαγωγικό" (Παπάς Αθ., 1996, σ.65). Για να βεβαιωθούμε ότι δώσαμε μια καθαρή εικόνα των θέσεων του Μακαρένκο, αναφέρουμε λίγες ακόμη φράσεις από την ίδια πάντα πηγή. "Ο Παιδαγωγός δεν έχει δικαίωμα να μην τιμωρεί.", Η τιμωρία δεν είναι μόνο ένα δικαίωμα, αλλά και μία υποχρέωση, εκεί που είναι απαραίτητη" (Παπάς Αθ., 1996, σ.65)¹.

Με τον Μακαρένκο, ως εκπρόσωπο της νέας λαϊκής παιδείας στο Ρωσικό χώρο μετά την Οκτωβριανή επανάσταση, το σχολείο προσανατολίζεται στην "πολυτεχνική μόρφωση" σκοπός της οποίας είναι να συνδέσει τη γνώση με την πράξη, την παραγωγή και τη ζωή (Νάσαινας Γ., 2015). Άραγε πώς θα ερμηνεύαμε το "τελετουργικό" των αμοιβών (π.χ. τελετουργική απόδοση τιμής ή τιμωρίας μπροστά στους ένστολους συμμαθητές) και το τόσο σκληρό των ποινών; Προετοιμασία για μία τέτοια κοινωνία επιβραβεύσεων για συμμόρφωση στην πειθαρχία; Μη ξεχνάμε πως αμοιβές- ποινές εντάσσονται από το Ρώσο Παιδαγωγό στα μέσα εσωτερίκευσης της Πειθαρχίας. Αντίθετα με τον προηγούμενο μελετητή, τον Η. Ματσαγγούρα, το σύστημα αμοιβών και ποινών ήταν εντασσόμενο στο σύστημα της ηθικής διαπαιδαγώγησης.

Ένας άλλος μελετητής, ο Δανασσής-Αφεντάκης (Δανασσής- Αφεντάκης Α.Κ., 1985), επίσης κατατάσσει τις αμοιβές και τις ποινές στα μέσα αγωγής, αλλά το ενδιαφέρον είναι πως τις συνδέει επίσης και με την αξιολόγηση. Συγκεκριμένα ο όρος που χρησιμοποιεί είναι "παιδαγωγική κριτική". Παραθέτουμε τα ίδια τα λόγια του μελετητή: "Ως μέσα αγωγής, οι αμοιβές και οι ποινές, συνδέονται άμεσα με την παιδαγωγική κριτική,² εφόσον οι δάσκαλοι κρίνουν τη διαγωγή και την επίδοση των μαθητών και ύστερα τους αμείβουν ή τους τιμωρούν"(Δανασσής- Αφεντάκης Α.Κ., 1985,σελ. 142).

1.3 Η αμοιβή και η ποινή ως μέσα θρησκευτικής αγωγής

Τελειώνουμε τη βιβλιογραφική μας επισκόπηση με μία αναφορά σε μία άλλη οπτική του θέματος αμοιβές-ποινές, που μας επέβαλλε να εξετάσουμε η συχνή της αναφορά. Αυτή της θρησκευτικής αγωγής. Η παιδευτική δύναμη της Εκκλησίας είναι κατά γενική παραδοχή αναγνωρισμένη(Δανασσής-Αφεντάκης Α.Κ., 1985, Βασιλόπουλου Χ., 1996, Ματσαγγούρας Η.,1998, Περσελής Εμ., 2003, Τσάγγα Ι., 2012). Άλλωστε δεν παύει να είναι ένας αναγνωρισμένος παράγοντας κοινωνικοποίησης(Δανασσής-Αφεντάκης Α.Κ., 1985, Τσιπλιτάρης,)

Η παροχή αμοιβών και η επιβολή ποινών στο πλαίσιο της θρησκευτικής αγωγής, αποτελεί από μόνο του θέμα άξιο να αναπτυχθεί σε αυτοτελή εργασία. Η θεωρητική τους πλαισίωση

---

¹ Θα είχε πολύ ενδιαφέρον η περαιτέρω έρευνα από την οπτική της Ψυχοπαιδαγωγικής για το αν οι απόψεις του Μακαρένκο για την Πειθαρχία στο πλαίσιο της αγωγής συνιστούν ή όχι "χειραγώγηση". Ειδικότερα το στάδιο του "εξαναγκασμού", πώς ακριβώς νοείται.

² Η υπογράμμιση είναι δική μας.

δεν είναι διαφορετική από αυτό της Αγωγής με τη γενική έννοια. Δρουν ως ενισχυτές θετικής συμπεριφοράς και αποτρεπτικά για επανάληψη αρνητικής (Βασιλόπουλος Χ., 1996, Περσελής Εμ., 2003 σ.47).

Τιμωρούμε την παράβαση και όχι τον παραβάτη. Ο έπαινος χορηγείται, αλλά με φειδώ, εφόσον το ζητούμενο είναι η επιτέλεση του καθήκοντος από εσωτερική παρόρμηση και χωρίς εξωτερική επιβολή. Το πνεύμα επιβολής ποινής δεν είναι εκδικητικό, ούτε για "διασάλεψη της ηθικής τάξης", αλλά πάντα με γνώμονα το συμφέρον του τιμωρούμενου και πάντα σε πνεύμα αγάπης (Ζήσης Θ.,2000, σελ.96).

Εάν το τελευταίο ακούγεται μη ρεαλιστικό, υπενθυμίζουμε τον κατά γενική παραδοχή πρωτότυπο τρόπο τιμωρίας του Διευθυντή της Ριζαρείου Σχολής Αγίου Νεκταρίου Κεφαλά (1895-1908), όπου ετιμωρείτο αυτός στη θέση των μαθητών του(Ντουρανίδου Χ.,2010 σελ.233). Γενικότερα στη χριστιανική αγωγή τόσο οι αμοιβές, όσο και οι ποινές έχουν εξατομικευμένο χαρακτήρα και συμβαδίζουν με την Συμβουλευτική. Το αδιαίρετο της Συμβουλευτικής- Ποινής, είναι ιδιαίτερα εμφανές στο Ι. Μυστήριο της εξομολόγησης.

Εκεί ο ιερέας είναι ο μόνος αρμόδιος να επιτρέψει την απόκλιση από τους ιερούς κανόνες στον εξομολογούμενο που έχει μπροστά του (ούτε καν ο επίσκοπος), και αυτό το κάνει όχι εφαρμόζοντας κατά γράμμα το νόμο, αλλά με μία σχετική ελευθερία, αξιολογώντας τα εκάστοτε δεδομένα.

Σε αυτό το σημείο βρισκόμαστε στην εξατομίκευση της αμοιβής-ποινής, μία ακόμη πτυχή που υποστηρίζεται από παιδαγωγικές θεωρίες.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

2.1. Ο Ρόλος των Αμοιβών και των Ποινών στην Αγωγή

Οι αμοιβές: Παρέχουν μεγαλύτερης διάρκειας ενίσχυση συμπεριφοράς και έχουν διεισδυτική ικανότητα, είναι συμβατές με την ορμή του ανθρώπου για αναγνώριση και αυτοπραγμάτωση (ισχυρότατο κίνητρο στην πυραμίδα του Maslow), επομένως συμβάλλουν στην ανάπτυξη των εσωτερικών κινήτρων μάθησης (Δανασσής- Αφεντάκης 1985, Παπάς 1996, Ματσαγγούρας 1998).

Η σωστή χρήση των αμοιβών και των επαίνων επιδρά ευεργετικά στις διαπροσωπικές σχέσεις δασκάλου- μαθητή και δασκάλου-τάξης (Ματσαγγούρας, Η., 1998). Κατά άμεση συνέπεια είναι επιβοηθητικός παράγοντας στη δημιουργία θετικού κλίματος στην τάξη.

Επίσης, αναγνωρίζεται η αξία τους από τις περισσότερες σχολές θεωριών μάθησης στη διαδικασία της μάθησης και της διδασκαλίας δρώντας ανατροφοδοτικά.

Οι ποινές, σύμφωνα με το Δανασσή-Αφεντάκη (1985), είναι ένα μέσο με το οποίο

εξασφαλίζεται η ηθική και η κοινωνική τάξη. Όταν τα προληπτικά μέτρα δεν αποδίδουν, τότε για την εύρυθμη λειτουργία της οικογενειακής ή σχολικής ζωής έρχεται η επιβολή κυρώσεων. Από την πλευρά της εξελικτικής ψυχολογίας βέβαια, καθώς και της ομαλής κοινωνικοποίησης του παιδιού, τα πράγματα είναι λίγο πιο σύνθετα. Η επιβολή των ποινών είναι εύκολο να τραυματίσουν τον υπό διαμόρφωση νέο άνθρωπο, εφόσον επιβάλλονται άκριτα και χωρίς ειδικές ψυχοπαιδαγωγικές γνώσεις (Παρασκευόπουλος, Ι., χ.χ.).

Επίσης τη μεγαλύτερη αξία της ποινής ως μέσο αγωγής ο Κωνσταντόπουλος (1959) την εντοπίζει , όχι στην απόλυτη έννοιά της- η οποία προσάδει περισσότερο στο ποινικό δίκαιο και αποτελεί αυτοσκοπό και ανταπόδοση -, αλλά στη σχετική της έννοια. Δρα δηλαδή διορθωτικά και αποβλέπει στην ηθική βελτίωση του ανθρώπου. Στο σημείο αυτό βλέπουμε μία ταύτιση με τις θέσεις της χριστιανικής αγωγής (βλ. ενότητα 1.3.)

2.2. Είδη Αμοιβής- Ποινής

Α) Σχετικά με τις αμοιβές:

Ο Ματσαγγούρας διακρίνει δύο είδη: Τις εσωτερικές και τις εξωτερικές (Ματσαγγούρας, 1998, σ.221). Οι εσωτερικές αμοιβές αποτελούν μέρος της μαθησιακής διαδικασίας και αποτελούν το αίσθημα της επιτυχίας ή αυτοεπιβεβαίωσης που νοιώθει ο μαθητής. Πρόκειται επομένως για αίσθημα που μόνο έμμεσα μπορεί να επηρεάσει ο εκπαιδευτικός. Δε μπορούμε να πούμε θα αποδώσω "εσωτερική αμοιβή". Το ζητούμενο είναι ο εκπαιδευτικός να ενισχύσει τα εσωτερικά κίνητρα μάθησης του μαθητή που θα καταστήσουν ευχάριστη τη μάθηση.

Οι εξωτερικές αμοιβές είναι οι παροχές του εκπαιδευτικού προς το μαθητή, όταν αυτός ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις που έθεσε ο εκπαιδευτικός. Μπορούν να είναι υλικές(π.χ. ένα βιβλίο, ένα στυλό, εκδρομή κ.ά) ή και ηθικές (π.χ. έπαινος, πρόκριση, κοινωνική αναγνώριση κ.ά.)(Κωνσταντόπουλος 1959).

Ένας άλλος διαχωρισμός που θα μπορούσε να γίνει αναφορικά με το υπό εξέταση μέσο αγωγής, είναι αυτό της ατομικής ή ομαδικής επιβολής του. Οι όροι χορήγησης δεν είναι διαφορετικοί σε γενικές γραμμές, από αυτούς που θα αναφερθούν στην επόμενη ενότητα.

Οι σύγχρονες διδακτικές μέθοδοι, προσαρμοζόμενες στις άμεσα συσχετιζόμενες παιδαγωγικές θεωρίες, διαμορφώνουν ανάλογα και τις διδακτικές τους πρακτικές. Έτσι η έντονη χρησιμοποίηση της ομαδοσυνεργατικής μεθόδου σήμερα, κανονικά πρέπει να συνδυάζεται και με ανάλογες αξιολογικές μεθόδους. Βέβαια, στην παρούσα εργασία μας απασχολούν οι αμοιβές και οι ποινές ως μέσο αγωγής και όχι ως αξιολογική πρακτική. Ωστόσο δεν ξεφεύγουμε, διότι ο τρόπος οργάνωσης της τάξης σε ομάδες, καθιστά και ένα διαφορετικό πλαίσιο λειτουργίας της. Δεν μπορεί να παραθεωρηθεί η χρήση της ομάδας, όχι μόνο ως διδακτική πρακτική, αλλά κυρίως ως μέσο επίτευξης "ομαδοσυνεργατικού

πνεύματος'. Αυτός συνήθως είναι ένας από τους στόχους που προβάλλεται από τους δημιουργούς διδακτικών σεναρίων, που χρησιμοποιούν ομάδες. Αυτό το ομαδοσυνεργατικό πνεύμα για να επιτευχθεί, κατά την προσωπική μας κρίση, χρειάζεται και το σύστημα τιμωρίας ή ποινής να είναι ομαδικό (Gao, L.,2015, Noussair, C. N., 2011, Sambrook, T. D.,2016).³

2.3 Προϋποθέσεις Χορήγησης Αμοιβών- Ποινών

Ως μέσο αγωγής οι αμοιβές και οι ποινές, συνεπάγεται πως έχουν μια εργαλειακή χρήση που συνεπικουρούν στην επίτευξη του γενικού σκοπού της αγωγής. Επομένως δεν πρέπει να εκλαμβάνονται τυχαία και περιστασιακά. Αντίθετα πρέπει να αποτελούν ένα σύστημα, να είναι σχεδιασμένες και να έχουν ένα τέλος. Στο σχεδιασμό για παράδειγμα, έχει θέση μία σειρά προληπτικών μέτρων με στόχο τη μη δυνατότητα διάπραξης συγκεκριμένων παραβάσεων που θα οδηγούσαν στην επιβολή ποινών.

Μέσω μίας βιβλιογραφικής επισκόπησης , η εικόνα που αποκομίζουμε σχετικά με τις προϋποθέσεις χορήγησης των αμοιβών και επιβολής των ποινών, έτσι ώστε αυτές να αποτελούν μέσο αγωγής είναι η εξής.

Α) Όσον αφορά τις αμοιβές:

Θα πρέπει να επισημαίνεται ποια πλευρά της συμπεριφοράς επαινείται. Να είναι αυθόρμητες, αξιόπιστες και όχι στερεότυπες. Αυτό τους προσδίδει αξία στα μάτια του μαθητή πως είναι μοναδική η πράξη του. Ο εκπαιδευτικός που αλόγιστα μοιράζει αμοιβές τους αφαιρεί την αξία τους.

Η συχνότητα των αμοιβών, σύμφωνα με την ειδικότερη θεώρηση της σχολής του συμπεριφορισμού, πρέπει να είναι ανάλογη με την εμφάνιση της επιθυμητής συμπεριφοράς. Όταν η επιθυμητή συμπεριφορά εμπεδωθεί και γίνει έξη, τότε υποχωρεί και η χρήση του μέσου της παροχής αμοιβής (Ματσαγγούρας, Η.1998).

Πολύ σημαντική πλευρά της παροχής αμοιβής είναι η ανατροφοδοτική. Στο σημείο αυτό είδαμε τη σύνδεση αιτιολογημένη και από το Δανασσή-Αφεντάκη (Δανασσή-Αφεντάκης, 1985).

Επίσης μία πλευρά που θα πρέπει να προσεχθεί είναι πως ο αμειβόμενος θα κρίνεται και σε σχέση με τον εαυτό του για το αν σημείωσε πρόοδο. Η αποκλειστική χορήγηση αμοιβών για σύγκριση με άλλα μέλη (της τάξης ή της οικογένειας) σε υπερβολικό βαθμό, προάγει τον

---

³ Εάν ανατρέξουμε στη σύγχρονη ερευνητική δραστηριότητα γύρω από το θέμα αμοιβών και ποινών θα διαπιστώσουμε πως βρίθει ερευνών. Πολλές από αυτές, ιδιαίτερα στον αγγλοσαξονικό χώρο είναι σε αρμονία με τη σύγχρονη εφαρμογή ποσοτικών, στατιστικών μεθόδων. Θέλοντας να δώσουμε μια πιο αδρή εισαγωγική εικόνα για το θέμα μας, επιλέξαμε να μην μπορούμε στην ανάλυση των σύγχρονων αυτών δεδομένων.

ανταγωνισμό και έχει αρνητικές συνέπειες σε πολλούς τομείς του ψυχισμού του παιδιού.(Ματσαγγούρας, 1998). Ο μαθητής αποθαρρύνεται από κάθε προσπάθεια βελτίωσης. Η αρχή αυτή είναι ιδιαίτερα πολύτιμη για την ειδική αγωγή για ευνόητους λόγους.

Β) Οι ποινές, ομοίως για να δράσουν ως θετικό και ενισχυτικό μέσο αγωγής, θα πρέπει να πληρούν τις εξής προϋποθέσεις.

Δεν τιμωρείται κάποιος χωρίς προηγουμένως να έχει ρητά γίνει εξαγγελία και να έχει γίνει κατανοητό το τι δεν επιτρέπεται. Η τιμωρία θα πρέπει να είναι ανάλογη τόσο της ηλικίας του παιδιού, όσο και της παράβασης. Εξουθενωτική τιμωρία για μικρό παράπτωμα χάνει την παιδαγωγική της αξία, ενώ δημιουργεί αντίθετα αισθήματα εκδικήσεως και "ηρωοποίησης".

Όσον αφορά στο χρόνο της τιμωρίας αυτός θα πρέπει να είναι άμεσος για να υπάρξει σύνδεση παραπτώματος και τιμωρίας, έτσι ώστε να δράσει αποτρεπτικά. Δεν έχει και μεγάλη αξία για παράδειγμα η παραπομπή στον "πατέρα που θα έρθει το βράδυ" να ξυλοφορτώσει το παιδί που το πρωί έκανε μία αταξία, ή το απόγευμα δε μελετούσε (Παρασκευόπουλος, χ.χ).Γενικότερα το ζήτημα της άμεσης ή καθυστερημένης τιμωρίας έχει διαφορετικές λειτουργίες. Η άμεση τιμωρία δημιουργεί άγχος στο παιδί και δρα αποτρεπτικά. Μετά την επιβολή ποινής όμως δε νοιώθει τίποτα και επομένως η τιμωρία έχει ακυρωθεί. Αντίθετα στην καθυστερημένη τιμωρία το παιδί εύκολα προβαίνει στην απαγορευμένη πράξη, αλλά έχει αισθήματα μεταμέλειας όταν τιμωρείται. (Παρασκευόπουλος, χ.χ.) Και εφόσον αναφερθήκαμε και στο "ξυλοφόρτωμα", είναι κοινώς απορριπτέα από όλες σχεδόν τις παιδαγωγικές θεωρίες η χρήση των σωματικών τιμωριών(Κωνσταντόπουλος, 1957, Δανασής-Αφεντάκης,1985, Ματσαγγούρας, 1998, Παπάς, 1996,Τσάγγας,2012). Επίσης όταν επιβάλλεται μία ποινή δε θα πρέπει αυτό να γίνεται υπό καθεστώς θυμού, αλλά αργότερα σε στιγμή ύφεσης.

Τιμωρίες που έχουν εξαγγελθεί, επίσης θα πρέπει να εκτελούνται, διότι σε αντίθετη περίπτωση, χωρίς κάποια συγκεκριμένη αιτιολόγηση, χάνουν την αποτρεπτική τους αξία και καθιστούν αναξιόπιστο τον εκπαιδευτικό/γονέα κ.τ.λ..

Επίσης μία άλλη αρχή για επιβολή της τιμωρίας που εντόπισε η βιβλιογραφική μας έρευνα, είναι πως πριν από μία ποινή θα πρέπει να προσπαθεί ο εκπαιδευτικός να απευθύνει μία τουλάχιστον επαινετική παρατήρηση. Πρέπει να προηγούνται πέντε έπαινοι για να επιβληθεί μία ποινή. Ομοίως όταν μία ποινή δεν τερματίζει την ανεπιθύμητη συμπεριφορά, αυτή θα πρέπει να αλλάζει, δεν την εντατικοποιούμε σε ποσότητα ή ένταση (Κωνσταντόπουλος Eur., 1959).

Μία πτυχή της επιβολής τιμωρίας που πρέπει να προσεχθεί και αφορά κυρίως στην άσκηση αγωγής από την οικογένεια (ως κοινωνικοποιητικός παράγοντας), είναι η απαγόρευση της προεξαγγελίας τιμωρίας με την παρατήρηση πως "θα πάθω κάτι εάν πράξεις έτσι". Αυτό

γεμίζει ενοχές το παιδί, εάν όντως τυχαία γίνει κάτι και βέβαια δεν είναι αποτελεσματικό ως μέσο αγωγής.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Προσπαθήσαμε να κάνουμε μία σύντομη και επιγραμματική παρουσίαση της αμοιβής και της ποινής ως μέσο αγωγής. Η χρήση τους, ως ενισχυτικά ή αποτρεπτικά αντίστοιχα, μέτρα συμπεριφοράς είναι η πρωταρχική τους. Παρόλα αυτά, η ανάπτυξη των ανθρωπιστικών επιστημών και ιδιαίτερα της Ψυχοπαιδαγωγικής, της Παιδαγωγικής, της Ψυχολογίας και της Κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης ανέδειξε ιδιαίτερες πλευρές τους, όρους και προϋποθέσεις, που μόνο αν τηρηθούν μπορούν να επιτελέσουν το ρόλο τους ως μέσα αγωγής. Η εμπειρική και άλογη χρήση τους, μπορεί να δώσει βέβαια αγωγή, αλλά στρεβλή και όχι υγιή, ούτε βέβαια την επιθυμητή στο πλαίσιο κοινωνικοποίησης και ψυχικής ανάπτυξης.

Μία διαπίστωση που κάναμε ήταν πως το σύστημα αμοιβών και ποινών συνδέεται πολύ έντονα με τις θεωρίες μάθησης. Διαφορετικές σχολές, διαφορετικές προτάσεις. Ο συμπεριφορισμός για παράδειγμα διαφέρει από τις γνωστικές θεωρίες και αυτές από τις σύγχρονες οικοσυστημικές.

Αυτό αποτελεί και την πρότασή μας για μία μετέπειτα συστηματική μελέτη πάνω στο θέμα των αμοιβών ή ποινών με βάση τις θέσεις της κάθε σχολής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α' ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Βασιλόπουλος, Χρ. (1996). *Θρησκευτική αγωγή και αυτονομία του παιδιού*. ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Αδελφών Κυριακίδη α.ε., Θεσσαλονίκη -Αθήνα

Δανασσής-Αφεντάκης Αντ. (1985). *Θεματική της Παιδαγωγικής Επιστήμης τ.Α'*. Αθήνα

Ζήσης. Θ. (2000). *Ο Άγιος Νεκτάριος ως διδάσκαλος*. Εκδόσεις "Βρυέννιος", Θεσσαλονίκη

Κωνσταντόπουλος, Ευρ. (1959). *Γενική Παιδαγωγική*, Αθήνα

Νάσαινας, Γ. (2015). *Σημειώσεις Παιδαγωγικής και Φιλοσοφίας της Παιδείας*, Άργος

Ντουρανίδου, Χρ. (2010). *Ο Άγιος Νεκτάριος ως Παιδαγωγός*. Αθήνα

Παπάς, Αθ. (1996). *Μαθητοκεντρική Διδασκαλία τ.2*. Αθήνα

Παρασκευόπουλος, Ιων. (χ.χ.) *Εξελικτική Ψυχολογία τ.3*, Αθήνα

Περσελής, Εμ. (2003). *Κατήχηση και Παιδεία*. Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα

Τσάγγας, Ιων. (2012). *Το παιδί της σχολικής ηλικίας και ο έφηβος μαθητής στην εκκλησιαστική κοινότητα*. ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Αδελφών Κυριακίδη α.ε., Αθήνα

Β' ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Gao, L., Wang, Z., Pansini, R., Li, Y. T., & Wang, R. W. (2015). *Collective punishment is more effective than collective reward for promoting cooperation*. *Scientific reports*, 5.

Noussair, C. N., van Soest, D., & Stoop, J. (2011). *Punishment, reward, and cooperation in a framed field experiment*. *Social Choice and Welfare*, 1-23.

Sambrook, T. D., & Goslin, J. (2016). *Principal components analysis of reward prediction errors in a reinforcement learning task*. *NeuroImage*, 124, 276-286.